

„Gereformeerd“ en een „Calvinist“ durfde te noemen. Hierop wensch ik nu niet in te gaan. Wel echter op het volgende. Dr Cramer heeft eens geschreven, gaat Prof. Hepp voort, „dat er geen zekerheid bestaat of er wel één van alle woorden, die door de Schrift aan Christus worden toegekend, door Christus werkelijk is uitgesproken.“ Dit licht Prof. Hepp dan aldus toe: „Geen zekerheid aldus omtrent het: Want aldus lief heeft God de wereld gehad dat Hij Zijn eeniggeboren Zoon gezonden heeft, opdat een iegelijk die in Hem geloofd niet verdere, maar het eeuwige leven hebbe.“ En verder: „Geen zekerheid omtrent het zalige: Het is volbracht!“

Nu meende ik, als oudlid van de N.C.S.V. en door lezing van zijn voornaamste geschriften, Dr Cramer's gedachten omtrent dit punt eenigermate te kennen en te begrijpen. Wat hier thans volgt, moet echter niet beschouwd worden als een betuiging van instemming met Dr Cramer's gedachten en inzichten op dit punt. Wat ik wilde zeggen, bedoelt uitsluitend een misverstand uit den weg te ruimen, wat, naar ik vrees de woorden van Prof. Hepp mogelijk zouden opwekken bij de lezers van zijn artikel, en tevens uiting te geven aan mijn leedwezen, dat dit artikel mij niet alle recht doet wedervaren aan Dr Cramer, omdat de lezers er verkeerde consequenties uit kunnen trekken.

Inderdaad heeft Dr Cramer indertijd gezegd, dat wij ons geloof in Jezus Christus niet moesten laten beruilen op uitspraken, die ons van hem worden medegedeeld, want dat ons geloof dan beruilde op een onvasten grond, daar niemand met absolute zekerheid kon zeggen, dat Jezus werkelijk zoo gesproken had gelijk van hem wordt verhaald. Dr Cramer denkt zich de zaak aldus: „Dezelfde uitspraken van Jezus worden ons in verschillende vormen medegedeeld, bijv. de instellingswoorden bij het avondmaal en het Onze Vader. Wat heeft Jezus nu eigenlijk gezegd? Dat weet niemand precies. En zoo is het natuurlijk met alle woorden. Absolute zekerheid daaromtrent hebben wij dus niet.“

Inderdaad geloofd Dr C., dat hij geen zekerheid heeft, dat Jezus gezegd heeft: „Alzo lief heeft God de wereld gehad“, enz. Hij geloofd zelfs, dat dit woorden van den evangelist zijn over Jezus, die in Joh. 3 in den eersten persoon begint te spreken en overgaat in den derden. — maar hij geloofd tevens, dat dit alles niets te maken heeft met de vraag, of God in Christus de wereld aldus lief heeft gehad. Veronderstel ik geloofd niet, aldus is de gedachtegang van Dr C., „op allerlei gronden, dat Jezus gezegd heeft: het is volbracht! heeft hij het daarom voor mij niet volbracht? En wanneer ik geloofd, dat hij alles voor mij volbracht heeft, geloofd ik dat dan alleen op grond van dat woord, zoodat, als het niet in het Evangelie van Johannes stond, ik het niet geloofde?“

Nu is dit echter het misverstand, dat de woorden van Prof. Hepp zonder meer zouden kunnen opwekken bij zijn lezers. Men zou er uit kunnen afleiden, dat nu Dr C. het in twijfel trekt, of de woorden van Jezus precies zoo door hem in werkelijkheid gesproken zijn, als de evangelie-berichten ons overgeleverd hebben, wat hij meent te moeten betwijfelen op grond van den verschillende vorm, dien dezelfde woorden in verschillende Evangelien hebben. Dr C. ook de inhoud, de achtergrond, van deze woorden niet meer van betekenis acht voor het geloofleven?

Dit nu is in geen geval juist. Wij zijn spoedig geneigd het geloof in Christus gelijk te stellen met het geloof aan de historische berichten omtrent Christus. Omdat dit bij ons, Gereformeerden, meestal coincident is en het een het ander in zich sluit, kunnen wij ons moeilijk meer voorstellen, dat er Christenen zijn, bij wie dat niet het geval is. Dr C. gebruikt in deze kwestie wel eens het beeld van een „transparant“. Grondslag van zijn geloof (aldus zegt hij het gaarne) is de persoon van Jezus Christus, die door het bijbelsche verhaal als door een transparant komt heenschijnen. De invloed, dien het Evangelie van Jezus Christus alle eeuwen door heeft geestd en nog steeds oent door de prediking van wat Jezus Christus gedaan heeft en wat God in Christus gedaan heeft, om de wereld met Hem te verzoenen, de vrede, dien het Evangelie nog altijd blijft uitstralen in de harten van hen, die zich aan Jezus Christus overgeven, zoodat hij in den Bijbel wordt gepredikt, als de historische persoonlijkheid in Wien God mensch werd. — dat alles is voor hem het bewijs, dat de levende Christus zelf dat Evangelie gebruikt om in het menschenhart woning te maken door Zijn Heiligen Geest.

U, zeer geachte Relactie, beleeft dankend voor de gelegenheid mij geboden deze enkele opmerking hier naar voren te brengen, verblijft ik met de meeste hoogachting,

Uw dw.

W. E. ENGELKES.

Harderwijk, 7 Dec. 1923.

Laat mij er dus nog eens klem op mogen leggen: Dr Engelkes wil dit schrijven, volgens zijn eigen verklaring, niet beschouwd zien als een betuiging van instemming met Dr Cramer's gedachten en inzichten op dit punt.

Hoewel het goed is, dat Dr Engelkes er dit aan toevoegt, hielden wij er ons van te voren reeds van verzekerd.

Anders zou hij opgehouden hebben Gereformeerd te zijn.

Nog een tweede punt wil ik releveeren.

Dr E. richt ook hiertegen zijn klacht niet, dat ik het gevoelen van Prof. Cramer niet juist zou hebben weergegeven.

Dit zou trouwens kwadijk te bewijzen zijn.

Hij is alleen bang, dat onze lezers er verkeerde conclusies uit zullen trekken.

Daarvoor ben ik nu zoo bang niet.

Haast ben ik er bevreesd voor, dat zij de dwaling van Dr Cramer nog te licht zouden kunnen opnemen.

Dr Engelkes rechtvaardigt zijn optreden hierdoor, dat hij eenige persoonlijke aanraking met Prof. Cramer heeft gehad en zijn voornaamste geschriften heeft gelezen. Hij meent dan ook Prof. Cramer's gedachten op dit punt eenigermate te kennen en te begrijpen.

Ik zelf heb nooit het genoegen gehad Prof. Cramer te ontmoeten. Ik onderstel echter gaarne, dat ik hem als persoonlijkheid een sympathieke figuur zou vinden. Maar zijn geschriften zijn mij niet onbekend. In deze geloof ik ook Prof. Cramer's gedachten eenigszins te kennen en te begrijpen. Maar het draait bij deze kwestie niet om kennen en begrijpen.

Het is om de waarheid te doen.

Ik denk, dat ik mannen als Descartes of wij men voorbeelden uit den nieuweren tijd, neem dan voor mijn part Lenin, Trotzky en Poincaré, ook wel eenigszins begrijp, al ben ik er dankbaar voor nooit aan hun voeten te hebben gezeten.

Ik kan mij heel goed voorstellen, hoe zij tot hun theorieën gekomen zijn.

Doch wat zegt dat?

Minder dan niets.

Uit wetenschappelijk oogpunt moge dat waarde hebben, praktisch mag dat op mijn oordeel niet van invloed zijn.

Hun theorieën zijn verderfelijk en of ik mij nu al kan indenken, waarom ze die zoo gekonstrueerd hebben, dat verandert aan hun verderfelijk karakter niets.

Zoo staat het ook met Dr Cramer.

Zijn theorie over de Schrift gaat rechtdraads tegen de Schrift zelf in.

De Schrift vermeldt telkens: toen zeide Jezus. Maar Dr Cramer zegt: ik twijfel, of Jezus het gezegd heeft.

En of men nu al Dr Cramer in zijn gedachtegang kan volgen, doet er niets van af, dat zijn theorie Schrift en geloof ondermijnt.

Nog al te zeer gaat men er in onzen tijd van uit: tout comprendre c'est tout pardonner, d.i. zoodra ik iets begrijp vergeef ik het vanzelf.

Evenwel mag de christen dat nooit tot een stelregel kiezen.

Al begrijp ik, waarom vele Duitschers zelfmoord plegen, daarom mag ik het nooit goedpraten.

En goedpraten doet Dr E. ten opzichte van Prof. Cramer ook.

„Wij zijn“, zoo zegt hij, „spoedig geneigd het geloof in Christus gelijk te stellen met het geloof aan de historische berichten omtrent Christus. Omdat dit bij ons, Gereformeerden, meestal coincident is en het een het ander in zich sluit, kunnen wij ons moeilijk meer voorstellen, dat er christenen zijn, bij wie dat niet het geval is.“

De dwaling van Prof. Cramer wordt hier feitelijk voorgesteld als een andere opvatting, die sommige christenen er op na houden.

Nu zal ik niet spoedig iemand den christen-naam ontzeggen.

Ik kan niet uitmaken, hoever een christen in geloof en leven kan afwijken.

Dit leert mij de Schrift, dat, indien eenige geest loochent, dat Jezus Christus in het vleesch gekomen is, hij niet uit God is, maar dat hij de geest van den Antichrist is, die komen zal en alreede in de wereld is.

Dat is het kernpunt der beoordeeling.

Maar als een christen afwijkt van de „gezonde leer“ (dit is een Schriftterm!), dan dwaalt hij en houdt hij er niet maar een andere opvatting op na.

Laten wij toch den moed hebben om het kind bij zijn naam te noemen.

Dwaling is dwaling.

Verzachtig kan hier niet worden toegelaten.

En de dwaling van Prof. Cramer is een zeer gevaarlijke.

En dan die dikwijls gehoorde tirade, dat wij het geloof in Christus identificeren met het geloof aan de historische berichten omtrent Christus.

Indien Dr E. niet onder den persoonlijken invloed van Prof. Cramer ware gekomen, zou hij reeds lang ontdekt hebben, waar hier de fout school.

Hier wordt niet recht onderscheiden tusschen kennen en zijn.

Wat het zijn aangaat, ben ik als christen niet in den Bijbel ingelijfd, maar in den Wijnstok, rust ik met heel mijn persoon onmiddellijk in den levenden Christus.

Maar wat het kennen betreft, ik zou Christus niet als Christus en mijzelf niet als christen kennen, indien Christus dat niet openbaarde in Zijn onfeilbaar woord. De Schrift moet onfeilbaar zijn. Ik moet zekerheid hebben omtrent haar woorden. Anders kan ik het niet verder brengen dan tot twijfel. En wat een armoedig, ellendig leven zou dat niet zijn?

Van ethische zijde stelt men het anders voor. Zij willen Christus kennen uit hun subjekt. En insover aanvaarden zij de Schrift, als die met de inzichten van hun subjekt overeenkomt. Het

subjekt beslist, wat uit de Schrift kan aangemen en wat niet.

Doch als ik op mijn ik ben aangewezen, dan heb ik een uiterst bedrieglijken grond. Want niet alleen uit het natuurlijk, maar ook uit het hart van den wedergeborene komen nog voort doodslagen, vernijngingen, lasteringen.

De geloofige kan de onfeilbare Schrift niet missen om zoowel den historischen als den levenden Christus (tusschen beide bestaat geen tegenstelling).

Prof. Cramer noemt volgens Dr E. de Schrift weleens een transparant.

Ik hecht meer aan de Schriftuurlijke beelden van: een lamp voor mijn voet en een licht op mijn pad.

Tegen het beeld van den transparant heb ik echter geen overwegend bezwaar.

Mits het maar in dezen zin wordt uitgelegd, dat in dien transparant de Heilige Geest Zijn licht heeft ontstoken, zoodat, terwijl de heele omgeving in duisternis is gehuld, Christus daar lichtend voor ons staat, als het Lam, dat geslacht is vóór de grondlegging der wereld.

Zeker, wij zien nu door een spiegel.

Ons kennen is ten deele.

Wij kunnen Christus ook door de Schrift niet van aangezicht tot aangezicht zien.

Doch het beeld, dat de Schrift van Hem geeft, is getrouw en waarachtig.

Het kan nooit worden verduidelijkt, wel verduisterd door het subjekt.

Eerst wanneer Hij geopenbaard zal zijn, zullen we Hem kennen, gelijk wij ook gekend zijn.

Dr Cramer schreef voor enkele jaren een brochure „Hoe vertellen we aan onze kinderen de bijbelsche geschiedenis?“

Ik zal er hier een passage uit aanhalen, opdat ieder lezer oordeele, of zulk een man Gereformeerd of Calvinistisch mag heeten.

Ik geef het Dr E. ter overweging, opdat hij inzie, dat hij niet wel handelde met het voor Prof. Cramer op te nemen.

Prof. Cramer werkt de stelling uit, dat in de vertelling het Oude Testament christelijk getransponeerd moet worden en vervolgt dan:

Een voorbeeld, wanneer we van Eliza lezen, dat hij 'n troep kwajongens, die hem kaalkop scholden, vloekte, zoodat er twee beren kwamen, die de 42 kinderen (!) versloeden, dan kunnen we zoo'n verhaal moeilijk zoo vertellen, want anders zouden onze kleintjes 'n vreemd idee krijgen van zoo'n vloekenden Godsmen en — wat erger is — van God, die door zoo wreede straf dijn vloek vervulde. Als kind heb ik dat steeds een akelig verhaal gevonden trots alle goedpraterij over de „gestraffheid“ Gods. Zoo waren m'n bezwaren niet weg te nemen. Grote menschen denken dikwijls wanneer kinderen zwijgen, dat ze tegenover die kinderen dan 't veld hebben behouden. 't Mocht wat! Ze moesten die kinderen eens daarna onder elkaar hooren praten, als ze alleen zijn! Mijn zusje zei me rondt, dat ze 't „gemeen“ van God vond. Doe daar nu eens iets tegen, wijze mensch, met uw goedpraterij! Dat komt ervan, wanneer ge ouderwetse voorstellingen van 3000 jaar geleden wilt inpoten in 't bewustzijn uwer kinderen. Bestraf dat kind nu maar, zeg nu maar, dat 't heel ondeugend is, zoo te denken. 't Baat u niets. Geschied nog, dat ge die gedachten komt te weten! Meesten tijds houden de kinderen ze heel netjes voor de groote menschen verborgen! Wanneer ge dat verhaal vertelt, moet ge dat vloeken van Eliza weglaten en 't zoo voorstellen, dat op eenmaal twee beren die beide stoute jongens uit elkaar joegen, ja er misschien wel 'n paar van grepen! Toen de jongens thuishkwamen, ontdaan van schrik en 't geval aan hun ouders vertelden, waarschuwden deze hen om toch voortaan nooit oudere menschen uit te schelden, of voor den gek te houden. Gelukkig hoorden ze later, dat geen enkel kind was opgezet. Daar had zeker de goede Eliza God wel om geboden!

„Dan Simson's geschiedenis. Daarin is nog al 't een of ander, wat we aan kinderen niet kunnen vertellen. Maar zeker mogen we niet vertellen 't'n gebod om wraak voor 't gemis van z'n beide oogen, dat door God zou zijn verhoord. Wat 't idee moeten kinderen zoo wel van God krijgen! Op zich zelf zullen kinderen dat gebod van Simson zoo vreemd niet vinden. En evenmin de verhooring. Die kleine deugnieten houden wel van wraak en in hun spelletjes komen soms vreeselijke wraaktooneelen voor. Een kind bergt naast veel teerheid ook 'n goede dosis hardvochtigheid in zich. Wat kunnen ze soms wroed zijn! Door dien karaktertrek voelen ze zich wonderwel thuis in vele geschiedenissen van 't Oude Testament: hoe meer er gevochten en vermoord wordt, des te mooier!“

„Dus, lieve Mevrouw, geef uzelve, wanneer ge uw kind uit den Bijbel vertelt. Haal den Bijbel naderbij en maak al de vromen van Oude en Nieuwe Testament familieleden van u. Dat wil Paulus immers ook, wanneer hij de geloofigen noemt „kinderen van Abraham?“

„Zoo wordt de moeilijkheid opgelost, die u daar straks opwierpt, dat er verhalen waren, die u niet geloofde.“

„Wat geloof u niet?“

Nemen we h.v. nog even 't verhaal van de weduwe van Zarfat. Iemand kan zeggen niet te gelooven, dat 'n flesch al maar even vol blijft, hoeveel je er ook uitschenkt. Maar luidt dan 't verhaal: „er was eens 'n flesch, en die bleef al maar vol“, of „er was eens een weduwe, die den profet Elia bij zich in huis nam en daarom door God werd gezegend?“

„Dus, lieve Mevrouw, geef uzelve, wanneer ge uw kind uit den Bijbel vertelt. Haal den Bijbel naderbij en maak al de vromen van Oude en Nieuwe Testament familieleden van u. Dat wil Paulus immers ook, wanneer hij de geloofigen noemt „kinderen van Abraham?“

„Zoo wordt de moeilijkheid opgelost, die u daar straks opwierpt, dat er verhalen waren, die u niet geloofde.“

„Wat geloof u niet?“

Nemen we h.v. nog even 't verhaal van de weduwe van Zarfat. Iemand kan zeggen niet te gelooven, dat 'n flesch al maar even vol blijft, hoeveel je er ook uitschenkt. Maar luidt dan 't verhaal: „er was eens 'n flesch, en die bleef al maar vol“, of „er was eens een weduwe, die den profet Elia bij zich in huis nam en daarom door God werd gezegend?“

„Geloof kan zeg en bedr kinderter ons toe en de ' Ik st soms ell op de den voo blinde ' geven w kinderter hoe lie spreken de bijb zijde v zien te opgewe elen bre uit den dat Ge moeder overliet trouwen gelooves Dan zu

Wat zeg Brengt z niet in ops Is ze ni Dr E. h warmt se Hij weet opzicht te Nog een mij eens Maer een laten Ik zou l de Schrift niet opkon Ik hoop van tegens ik onderse En van

== Schadel

Het ston maar toch want is.

Verdere Het is it persoon it

Het ga Voorlich komt van

Daarom om het se het licht

De kwes niet van

Maar w teerd.

Een leze geoorloofd Daarop

Voor teekent nieuwe loekom verban een ta versta dus ge

Reeds „Volat wereld welens meen uit en de stu kelijks

Na I menhof dantiem scheen schillen naars weluid

De b of het in de fen. Ina der tar rust to de his

het eer te doer schen daarme en cult

strijd maar den ve Raad plan, t teljke

het Pi het tar in de volgel poging kn de op mis

Men n